

Sex, våld och systerskap - ny Holländare i Bayreuth

Bayreuther Festspiele 2021

Festspielhaus, Bayreuth, 4 augusti 2021

Richard Wagner: Der fliegende Holländer

*"Och ett skepp med åtta segel och femtio kanoner ska försvinna med mig". Tolvskillingsoperans Polly Peachum längtar bort från Soho när hon sjunger om Sjørövar-Jenny. Jag vet inte om Brecht/Weill hade Sentas ballad ur **Wagners** *Den flygande holländarens* i tankarna när de skrev visan om Sjørövar-Jenny.*

Bayreuths ömsom uttråkade, ömsom upproriska Billie Ailish-liknande Senta - i blonderat hår med orangea slingor - känns i varje fall besläktad med en uppdaterad Polly i **Asmik Grigorian**s alltigenom kongeniala gestaltning. Och dessutom - i likhet med *Tolvskillingsoperan* tjänar det marina motivet här enbart som metafor(!). I **Dmitri Tcherniakovs** uppsättning i Bayreuth finns vare sig hav, skepp eller det vi vanligtvis förknippar med Wagnersk

”Erlösung”. Är då detta möjligt i en opera som annars präglats och andas av dessa förutsättningar?

Men låt oss börja från början, med scenisk aktion under uvertyren: En pojke ertappar sin mor tillsammans med en man i ett simpelt grovhängel mot en husvägg i en ödslig gränd i en grå och trist småstad. Nästa gång den ensamstående (?!) modern söker kontakt med sin date - Daland - blir hon bryskt avvisad och därefter vänder stadens invånare henne ryggen.

Flera sjuårscykler senare återvänder pojken och en text på ridån introducerar berättelsen om den mystiske herr H. Den nu alltigenom manipulative Holländaren har kommit för att utkräva sin hämnd; *Die Frist ist um*.

Visst försåg Wagner *Den flygande holländaren* med underrubriken ”romantisk opera”, ett epitet som fått utrymme i senare interpretationer. Men även om operan åtminstone musikaliskt för tankarna till både Beethovens *Fidelio* och tysk sångspelstradition (Marschners *Der Vampyr*, både i genre och titelroll) har den mer av Weltschmerz och ett för-revolutionärt embryo i sitt tankegods.

”För mig finns det ingen frälsning - bara död” skrev Wagner i ett brev till Liszt 1853 apropå att han inte kunde bli fri från sin dystre anti-hjälte. Till Mathilde Wesendonck medgav han att han fick fason på en reviderad Holländar-uvertyr och final först efter att ha blivit klar med Isolde's *Liebestod*. Och havet som metafor för den romantiska bilden av den ensamme konstnärssjälen var något som Wagner fjärmade sig ifrån under senare år. Cirkeln var sluten med **Heinrich Heines** ironiska och på många sätt anti-romantiska inspirationskälla till *Holländaren: Aus den Memoiren des Herren von Schnabelewopski*.

Foto © Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath

Ett välfunnet grepp är att byta ut den annars rätt tradiga spinnscenen mot ett körrep där dirigenten Mary (mezzosopranen **Marina Prudenskaya**) slår in *Spinnerlied* och samtidigt försöker tillrättavisa *sin* uppstudsiga Senta som stjälar Marys idolporträtt av Holländaren. I rollistan står Mary angiven som styvmor istället för originalets amma, vilket ställer till en del sceniskt bryderi.

Åtminstone till en början är det fördel Tcherniakov, regissören och scenografen som tidigare gjort uppmärksammade tolkningar av såväl *Parsifal* som *Tristan och Isolde* på Berliner Staatsoper och i bagaget har prestigefulla utmärkelser som "årets regissör" av Opernwelt.

Men om det är en Brechtsk Verfremdung regissören vill åstadkomma blir syftet snart oklart i en tolkning som spretar åt olika håll. När t.ex. Holländaren gör sin skrämmande entré till en dramatiskt ytterst effektiv musik gör han det helt obemärkt på den lilla ölstugan. Då är det tur att **John Lundgren** besitter en så demonisk och skrämmande apparition.

Lundgren får dock ingen riktig skjuts på inledningens krävande monolog vilket bl.a. får till följd en ansträngd höjd som några gånger kompenseras med karikerade uttryck. Möjligen tillfällig brist på röstkondition. Men i andra och tredje akten klingar hans svärtade basbaryton magnifikt.

Asmik Grigorian har redan inledningsvis prisats för sin sceniska närvaro. Hennes klart klingande och mångfacetterat kolorerade sopran har stor expansion och kommer verkligen till sin rätt i ett parti som är mer italienskt snarare än tyskt. Lägg därtill en förbluffande röstkontroll.

Foto © Bayreuther Festspiele/Enrico Nawrath

Georg Zeppenfelds översittare till Daland – sparkar nedåt och bugar uppåt – är som vanligt vokalt och sceniskt klippt och skuren för sin roll, medan tenoren **Eric Cutler** (Erik) gör en Bayreuth-debut som lovar mer med på sikt tyngre Wagner-roller, förutsatt att han matchas rätt.

Den p.g.a. pandemin förstärkta Bayreuth-kören har i år fått en extra utmaning (perfekt instudering av **Eberhard Friedrich**), med 70 sångare i korsal medan resterande 70-kör agerar statister på scen till perfekt läpp-synk.

Festspelens okrönte pult-primo assoluto **Christian Thielemann** har sagt att *Den flygande holländaren* förmodligen är den svåraste uppgiften för en dirigent i Bayreuth, bl.a. för att operan inte skrevs för Festspielhaus med dess utsökta men för en debutant utmanande och avslöjande akustik och att verket har åtskilda musikaliska stilarter. Ukrainskan **Oksana Lyniv** klarar uppgiften galant och hittar rätt rytm och balans i verket. Högst anmärkningsvärt är att Oksana är den första kvinnliga dirigenten i festspelens 145-åriga historia –

efter 92 manliga dirigenter var det äntligen dags!

Slutet innebär på samma gång både en cliffhanger och ett anti-klimax. Här anas samtidigt en i sammanhanget okonventionell försoning mellan de kvinnliga kontrahenterna. Dock: trots en fantastisk Asmik Grigorian övertygar *Den flygande holländaren* som tysk småstads-krimi inte fullt ut sceniskt.

Torbjörn Eriksson

*För oss i publiken innebär det FFP2-munskydd (här duger inte Apotekets dito), daglig covid19-antigentest med omfattade rutiner som intyg och plastband, det senare dubbelkollas vid varje in- och utpassering; vidare stängd garderob och stängda toaletter inne i festspelshuset. Men ingen verkar klaga och alla är nog så glada att det är opera igen!

Salongen tar i vanliga fall in drygt 2000 besökare, 900 platser är nu upplåtna; varannan plats tom, oavsett sällskap, och särskilt markerad.

Festspielhaus, Bayreuth, 4 augusti 2021

Richard Wagner: Der fliegende Holländer - Nyproduktion

Regi och Scenografi : Dmitri Tcherniakov

Kostym: Elena Zaytseva

Ljus: Gleb Filshtinsky

Dirigent: Oksana Lyniv

Festspielchor & Festspielorchester Bayreuth

Medverkande: Asmik Grigorian, Georg Zeppenfeld, John Lundgren, Eric Cutler, Marina Prudenskaya, Attilio Glaser